

POLİTİK PSİKOLOJİ ALANININ ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİ İLE İLİŞKİSİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

THE EVALUATION ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE FIELD OF POLITICAL PSYCHOLOGY AND THE DISCIPLINE OF INTERNATIONAL RELATIONS

Arda DİLMAÇ¹

1. Araştırma Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ardadilmac@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0826-7693>

Makale Türü Araştırma Makalesi
Article Type Research Article

Başvuru Tarihi/Application Date
31.08.2023

Yayına Kabul Tarihi/Acceptance Date
21.11.2023

DOI
10.20875/makusobed.1353179

Öz

Politik psikoloji alanı, Psikoloji Bilimi ile Politika Biliminden köklerini alan disiplinler arası bir akademik çalışma alanıdır. Her iki bilimden yaklaşımları bünyesinde barındıran bu alan incelenen meselelerin çok yönlü bir bakış açısıyla analiz edilmesine imkân sunabilmektedir. Özellikle Uluslararası İlişkiler gibi başarılı tespitler sunabilmek için analiz düzeyinde derinleşme ihtiyacı olan bir disiplin bu alandan ziyadesiyle faydalanabilecektir. Bu bağlamda, politik psikoloji alanı ile Uluslararası İlişkiler disiplini arasında gelişmekte olan ilişkiler mevcuttur. Bu çalışma, Uluslararası İlişkiler disiplinine dair araştırmalarda politik psikoloji alanına duyulan gereksinimi göstermeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, politik psikoloji alanının niteliği ve gelişimi açıklanmış, alanın disiplinler arası bakış açısının ve yaklaşımlarının Uluslararası İlişkiler disiplinine giren konularda yapabileceği katkılar incelenmiş ve bu alana yapılan akademik eleştirel tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Politik Psikoloji, Uluslararası İlişkiler, Politika Bilimi, Dış Politika, Psikoloji Bilimi.*

Abstract

The field of Political Psychology is an interdisciplinary academic field rooted in both psychology and Political Science. This field, drawing from both sciences, offers the opportunity to analyze issues from a multifaceted perspective. Disciplines like International Relations, requiring in-depth analysis for successful findings, stand to benefit significantly from this field. Consequently, there's a growing relationship between Political Psychology and International Relations. This study aims to underscore the necessity of Political Psychology in researching International Relations. Within this framework, the study explicates the nature and evolution of Political Psychology, examines its interdisciplinary perspectives and approaches concerning subjects within International Relations, and discusses academic criticisms of this field.

Keywords: *Political Psychology, International Relations, Political Science, Foreign Policy, Psychological Science.*

Bu makaleye atıf yapmak için:

Dilmaç, A. (2023). Politik psikoloji alanının uluslararası ilişkiler disiplini ile ilişkisi üzerine değerlendirme. *MAKU SOBED*, (38), 68-85. <https://doi.org/10.20875/makusobed.1353179>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem

The aim of this study was to give basic information about the field of Political Psychology and evaluate the contributions of this field to the discipline of International Relations and Political Science. In this sense, the main characteristics of the field and its historical development process are explained. Then, the ties between this field and Political Science were discussed. According to that discussion, the main purpose of this article – the relations and contributions of this field to the discipline of International Relations – was analyzed through the cornerstone research about this field and the issues of both Political Science and International Relations.

Research Questions

Does the field of Political Psychology have its roots only in Psychological science or does it field as an inter-discipline of both Psychological science and Political Science? Could the relations between the field of Political Psychology and the discipline of International Relations be explained? Does any contribution of the field of Political Psychology to the discipline of International Relations? Is there any criticism about the relations between the field of Political Psychology and the discipline of International Relations and also Political Science?

Literature Review

The purpose of the literature review was to explain the field of Political Psychology through the academic publishing of researchers in this field. In this context, the academic explanations and research on this field were analyzed and the relevancy of this field to the discipline of International Relations was discussed. In light of this information, issues about the discipline of International Relations were discussed through the field of political psychology. This field has roots in both psychology and Political Science. So its inter-discipline of the field provides important approaches to the level of analysis of International Relations studies.

Methodology

The main methods of the research are explanations and discussion about the scientific field. In this regard, the main theme was determined as the field of Political Psychology and the main purpose was the relations and contribution of this field to another academic discipline, International Relations. Firstly, the core approaches of the field of Political Psychology were explained and then How the field of Political Psychology can benefit from the issues that fall within the field of study of the discipline of International Relations and what kind of approaches this field can offer at the research level of issues related to the discipline of International Relations were discussed.

Results and Conclusions

The researcher found strong ties between the field of Political Psychology and the discipline of International Relations. The field of Political Psychology has roots in Psychological science and Political Science. As of this characteristic, this field is an inter-discipline field. Through this inter-discipline specialty and multi-dimensional perspective, the field of Political Psychology could provide remarkable support to researchers regarding the levels of analysis in the discipline of International Relations. The collective memories and psychologies of society can appear as a factor in the decision-making processes of states on international issues. A detailed and comprehensive analysis is required in order to suggest healthy solutions for solving problems. On this point, Political Psychology can offer researchers a multilateral analysis opportunity. This study has been prepared to show the need for the field of Political Psychology while examining the analysis levels of researchers working in the discipline of International Relations.

1. GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler disiplininde devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin incelenmesi disiplinin en temel ontolojisidir. Bu ilişkilerin nasıl gerçekleştiği ve uluslararası sisteme ne ölçüde etkileri olduğunun incelenmesi kadar bu ilişkilerin kendi iç dinamikleri de araştırılması gereken unsurlardır. Diğer bir ifade ile ülkelerin dış politikalarının sonuçları kadar dış politika davranışlarının sebepleri de Uluslararası İlişkiler disiplininin alanına girmektedir. Bir ülkenin dış politikası çok yönlü analizler sonucunda inşa edilmelidir. Uluslararası İlişkiler disiplini, kendisi ile alakalı diğer alanları da içeren kapsamlı incelemelere ihtiyaç duymaktadır. Diğer disiplinlerden de yardım alarak karşılaştırmalı çözümler yapılmalıdır. Başarılı bir analiz yapılabilmesi için analizi yapan kişi sadece Politika Bilimi¹ ve Uluslararası İlişkiler disiplinine değil aynı zamanda Ekonomi, Tarih ve Sosyoloji gibi alanlar hakkında da bilgi sahibi olmalıdır. Uluslararası İlişkiler disiplinine dair çözümler yapılırken de Tarih, Ekonomi vb. alanlardan olduğu gibi Psikoloji Biliminden de faydalanmak gerekmektedir (Rosenau, 2016, s. xv).

Politik Psikoloji alanı (ya da Psikopolitik) isminden de anlaşılacağı üzere Psikoloji Biliminden köklerini alarak politik varsayımlar öne sürmek adına bilimsel çalışmalar yürütmeyi hedefleyen bir alandır. Devletleri bir yapı olarak inşa eden temel birimin bireyler ve gruplar olduğu göz önüne alındığında bu alan üzerine yapılan çalışmaların makro düzeyde tespitler yapılmasına yardımcı olacağı aşikârdır. Diğer bir ifade ile bireyin davranışlarını belirleyen psikolojik etmenlerin anlaşılması, bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu toplumun da davranışlarının anlaşılmasına ve analiz edilmesine katkı sağlayabilecektir. Toplumların davranışlarının Uluslararası İlişkiler disiplininde bir alt araştırma düzeyi olduğu göz önüne alındığında politik psikoloji alanına olan ihtiyaç günden güne artmaktadır (Levy, 2003, ss. 253-254).

Bu çalışmanın amacı politik psikoloji alanı hakkında genel bilgiler vermek ve bu alanın gerek Politika Bilimine gerekse Uluslararası İlişkiler disiplinine sağlayabileceği katkılar üzerine değerlendirmeler yapmaktır. Bu çerçevede öncelikle politik psikoloji alanının niteliği ve kapsamı üzerine bilgiler verilmiş ve alanın tarihsel gelişiminden bahsedilmiştir. Daha sonra politik psikoloji alanının iki ana bileşeni olan Psikoloji Bilimi ve Politika Bilimi arasındaki bağ izah edilmiştir. Ayrıca bu alanın Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde nasıl ele alınabileceği ve bu ortaklık sayesinde Uluslararası İlişkiler disiplini kapsamında incelenen konuların/sorunların çözümünde ne gibi faydalar sağlayabileceği hususunda hem açıklayıcı hem de eleştirel tartışma yapılmıştır.

2. BİR ALAN OLARAK POLİTİK PSİKOLOJİ

Psikolojik faktörlerin uluslararası ilişkilere ve devletlerin dış politikalarına etkisinin araştırıldığı bir alan olarak karşımıza politik psikoloji alanı çıkmaktadır. Bu alanın ilgilendiği konular ve kapsamı hususunda kesin bir tanım bulunmamakla birlikte literatürde birçok bilim insanının bu alanın çerçevesi üzerine görüşleri yer almaktadır. Örneğin; Iyengar bu alanı Politika Bilimi ile Psikoloji Biliminin kesiştiği noktada tanımlamaktadır. Hatta bu alanın sadece politika bilimciler ve psikologlar tarafından değil, aynı zamanda tarihçiler, sosyologlar, psikiyatristler ve hukukçular tarafından da katkı bekleyen bir alan olduğunu ifade etmektedir (Iyengar, 1993, s. 3). Bununla birlikte bu alanın kapsamının başka alanlar ile genişleyebileceği ve destek alabileceği görüşü de mevcuttur. Sears ve arkadaşları bu alana yardımcı olabilecek bu alanların haricinde antropologların, iletişim araştırmacılarının ve eğitimcilerin de politik psikoloji alanına katkı sağlayacağını düşünmektedir (Sears vd., 2003, s. 3).

Kantarçı'ya göre politik psikoloji alanı, Politika Bilimi ile Psikoloji Biliminin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan ve devletlerin dış politika süreçlerindeki psikolojik etmenlerin analizinde araştırmacılara yardımcı olan disiplinler arası bir alandır. Her ne kadar bu alan devlet altı birimlerin incelenmesinde kullanılıyor olsa da gerek uluslararası ilişkiler araştırmalarında gerekse dış politika analizi yapılırken işlevsel biçimde kullanılabilir. Diğer bir ifade ile bu alanı sadece bireylerin seçim davranışları ve grup içi ilişkileri, kamuoyu analizi ya da liderlerin iç politikadaki karar alma süreçlerin incelenmesi şeklinde sadece iç dinamiklere odaklanan bir alan olarak görmek indirgemeci bir tutumdur. Dahası Uluslararası İlişkiler

¹ Siyaset Bilimi kavramı literatürde genellikle sadece iç politikayı ilgilendiren konular gibi algılanmaktadır. Ancak "politika" kavramı sadece iç politikada değil aynı zamanda dış politikada da davranış biçimi ve düşünce yapısını içermektedir. Siyaset Bilimi yerine Politika Bilimi terimi literatürde sık kullanılmamakla birlikte Politika Bilimi ifadesini kullanmaya özen gösteren bilim insanları da mevcuttur. Örneğin Münci Kapani tarafından yazılan kitaba yazarın "*Politika Bilimine Giriş*" ismini tercih etmesi bu konuda örnek olarak gösterilebilir. Politika Bilimi kavramı olarak kastedilenin hem iç politika hem de dış politika olması sebebiyle çalışma içerisinde "Politika Bilimi" kavramı kullanılmıştır.

disiplininde nasıl Antropoloji, Felsefe, İktisat, Teoloji, Tarih, Sosyoloji gibi disiplinlerden yardım alınıyorsa aynı şekilde psikolojik unsurların Politika Bilimi kapsamındaki analizlerinde kullanılması için Psikoloji Biliminden de yardım alınmalıdır (Kantarci, 2020, ss. 6-7).

Uluslararası İlişkiler alanında psikolojik unsurların incelenmesi konusu yirminci yüzyılın başlarında akademide tartışılmaya başlanmış olsa bile aslında bu ilgiyi daha eski dönemlerde de görmekteyiz. David P. Houghton'a göre politik psikoloji alanı aslında Politika Bilimi kadar eskidir, çünkü ikisinin de bakış açısı insanların politik davranışlarının sebeplerine odaklanmaktadır. Sonuçta neredeyse her bir siyasi yaklaşımın çıkış noktası insan doğası üzerinden, aynı zamanda insan psikolojisinin yansımalarından inşa edilmektedir. Örneğin Machiavelli “insan doğasının karanlık yanlarına” odaklanan bakış açısıyla çalışmalarını yürütmüştür. Houghton’a göre muhafazakâr yaklaşıma sahip bilim insanları, insan doğasını inceleyerek bakış açılarını belirlemiş ve Klasik Liberalizme göre daha karamsar bir yapıda olmuştur. Ayrıca Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau gibi “toplum sözleşmesi kuramcıları” doğa durumu üzerine birbirlerinden çok farklı tespitlerini yaparken insan doğasının unsurlarından ziyadesiyle faydalanmıştır (Houghton, 2009, s. 24). Yine Machiavelli’nin “Prens (Il Principe)” adlı eseri Le Bon’a göre, her ne kadar bilimsel yaklaşım ürünü olmaktan ziyade bir strateji kitabı olarak görünse bile aynı zamanda bir “siyaset psikolojisi el kitabı” olarak da yorumlanabilmektedir (Bilgin, 1997, s. 192).

Özellikle Politika Biliminin öncül eserlerinde psikolojik unsurların analizi ile karşılaşılmaktadır. Politika Bilimi üzerine tespitlerini sunan filozoflar doğrudan psikolojik inceleme olarak nitelendirmese bile yönetim üzerine ve insan davranışları üzerine yaptıkları analizlerde psikolojik unsurları da değerlendirmeye almıştır. Ward'a göre, eski dönem ve erken modern dönem siyaset filozofları çalışmalarında Siyaset, Felsefe ve Politik Ekonomi üzerine tespitlerde bulunurken aynı zamanda politik psikoloji alanı üzerine de tespitlerde bulunmuştur. Örneğin, Platon vatandaşlığın doğası ve kentlerde politikaya katılımı incelerken biyopolitika, toplum psikolojisi ve politik etkinlik üzerine görüşlerini belirtmiştir. Benzer şekilde Machiavelli liderlik, siyasi motivasyon, müzakereler ve diplomasi üzerine bulunduğu tespitlerinde politik psikoloji alanını ilgilendiren yorumlar yapmıştır (Ward, 2002, ss. 61-62).

Machiavelli’nin yanı sıra Dante ve Shakespeare gibi şairler/düşünürler insan doğası ile sosyal ilişkiler arasındaki bağ üzerine çalışmalar ve yazınlar yapmıştır. Günümüzde psikologlar ve sosyologlar da benzer konular üzerine sorular sormakta ve araştırmalar yürütmektedir (Ginneken, 1988, ss. 3-4). Özellikle insan doğası ve politik sistem arasındaki ilişkiyi analiz etme konusunda Antik Helen’den beri yapılan tespitlerde psikolojik unsurlara yer verilmiştir. Platon gibi Aristoteles de insan karakteri ve politik rejimler arasındaki bağı vurgulamıştır. Machiavelli’nin lider özellikleri analizi gibi Thomas Hobbes da kişinin karakteristik yapısının liderlik vasfını etkilediğini iddia etmiştir (Eker, 2012, s. 162). Alexis De Tocqueville, Amerika’da demokrasi rejimini inşa eden Anglo-Amerikalıların -kendi deyimiyile- “oldukça zor olan ve Fransa’da yapılamayan demokrasinin inşası işini” eşine az rastlanır bir şekilde başardıklarını ifade ederken onların “kökenleri, zekâları ve ahlaki teamülleri” (Tocqueville, 2016, s. 77) gibi kişilik özelliklerine dikkat çekmiştir. Diğer bir ifade ile Alexis De Tocqueville, Amerika’da kurulan demokrasiyi Anglo-Amerikalıların “kendi kişilik özellikleriyle oluşturduklarını” iddia etmiştir (Eker, 2012, s. 162). Immanuel Kant'a göre bireylerin düşünceleri ve bakışları başkalarının psikolojik ve politik düşünceleri tarafından şekillendirilebilir. “Critique of Pure Reason” adlı eserinde düşüncenin sosyal doğasını ve bireylerin düşünce yapısını incelerken Kant sosyal deneyimlerin, bireyin olaylar/durumlar karşısında yaptıkları çıkarımları etkilediğini iddia etmiştir (Perry, 2011, s. 22). Ayrıca John Locke, David Hume, Jean-Jacques Rousseau, William Godwin gibi düşünürler de kendi çalışmalarında insan doğası üzerine analizlerini yaparken günümüz politik psikoloji araştırmacıları gibi psikolojik unsurların politika üzerine etkilerini analiz etmiş ve fark etmeden günümüz araştırmacılarına ilham kaynağı olmuştur (Ward, 2002, ss. 61-62).

Uluslararası İlişkiler kuramları arasında yer alan Realizm kuramının ilk temsilcisi olarak görülen Thucydides için tarihçi kimliğinin yanı sıra Psikotarihçi yakıştırmaları yapılmaktadır (Cottam vd. 2004, s. 258). Peloponez Savaşı üzerine yazdığı yazılarında “korku” ve “kibir” gibi duyguların analizine başvurması kendisini araştırma yöntemi hususunda diğer tarihçilerden ayırmaktadır. Thucydides’in tespitlerine göre Atina ile Sparta polisleri/kentleri arasındaki savaşın başlama sebepleri arasında Atina’nın yükselen gücünün kendi özelinde yarattığı kibir ve bu mevcut gücünün Sparta’da yarattığı korku yer almaktadır (Keohane, 1986, s. 7). Thucydides bu savaşa dair tespitlerinde “korku, kişisel çıkar ve hırs” gibi birçok araştırmada savaş sebebi olarak görülmeyecek ancak insan doğasında yer alan ve insan davranışlarını dolaylı ya da doğrudan etkileyen unsurlara yer vermiştir (Thucydides, 1993, s. xxxi). Peloponez Savaşı’na dair tespitlerinde Atinalıların tabiatı ve davranışlarına dair yapmış olduğu değerlendirmeleri, anlatımı ve

kullandığı analiz yöntemi, Thucydides'in isminin "klinik psikoloji" çalışmalarında anılabileceği şekilde yorumlanabilir (Arıboğan, 2020, s. 44).

Uluslararası ilişkilerde önemli bir olgu olan karar alma sürecinde de politik psikoloji alanı ziyadesiyle fayda sağlayabilecektir. Birey davranışlarının incelenmesinde Psikoloji Biliminin akademideki çalışmaları ve etkinliği aşıkardır. Aynı şekilde bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu grupların incelemesinde de bu bilimden yardım alınabilecektir. Grup içindeki bireylerin karar alma süreçlerine olan etkileri makro ölçekte Politika Biliminin çalışma konuları arasına girmektedir. Bunun yanında yine karar alma sürecinde araştırılan konular arasında yer alan "lider analizi" hususunda da politik psikoloji alanına dair analizler faydalı olacaktır. Örneğin bu alanın öncül temsilcilerinden olan Harold D. Lasswell tarafından liderlerin ve takipçilerinin politik psikolojisi üzerine yapılan çalışmalar önceleri dar bir alanda "lider analizi" imkânı sağlarken, hala liderlik üzerine yapılan çalışmalarda dayanak noktası olarak kullanılmaktadır. (Ascher ve Hirschfelder-Ascher, 2005, s. 93) Bu tarz çalışmalar günümüzde hem Politika Bilimi hem de Uluslararası İlişkiler disiplininde karar alma sürecine dair araştırma seviyesi imkânı sunmaktadır. Bu sebeplerden ötürü Kuklinski bu alanı tanımlarken "politik yargıların ve karar almanın altında yatan mental süreçlerin incelenmesi" ifadesini kullanmıştır (Kuklinski, 2002, s. 2). Benzer bir bakış açısı kullanan Demirkılınc da karar alma sürecinin aşamalarına odaklanarak "politik psikoloji bireylerin ve grupların kendi adına veya herhangi bir siyasal aktör namına politikayla ilişkili plan, taahhüt ve eylemlerine etki eden psikolojik faktörlerin incelenmesi amacıyla Politika Bilimi ve Psikoloji disiplininin etkileşim içerisinde çalıştığı bir alandır" şeklinde bir tanımlama yapmıştır (Demirkılınc, 2020, s. 28).

Deutsch ve Kinnvall, politik psikoloji alanında çalışan araştırmacıların (kendi deyimleriyle "politik psikologların") çalıştıkları konuları geniş bir bakış açısıyla şu şekilde belirlemeye çalışmıştır. Buna göre;

- *"Bireyi bir iç siyaset aktörü olarak görüp bireyin politik davranışının belirleyicileri ve sonuçları hakkında araştırmalar,*
- *Siyasi aktörlerin sadece bir birey olmadığı aynı zamanda bulunduğu grup içerisinde birbirleriyle etkileşim halinde oldukları varsayımına dayanarak bu grubun ortak siyasi hareketleri üzerine araştırmalar,*
- *Karar alma süreçlerini de belirleyen politikacılar ve liderler üzerine araştırmalar,*
- *Grupların nasıl oluştuğu ve neden parçalandığı, liderler ve takipçileri arasındaki ilişkilerin sebepleri üzerine araştırmalar,*
- *Siyasi birimler arasında var olan yapı ve etkileşimlerle ilgilenen araştırmalar,*
- *Çeşitli bireysel ve grup süreçleri üzerine araştırmalar,*
- *Oy verme eğilimleri anlama, liderlerin analizi, küresel ya da bölgesel ölçekte etkili olan çatışmaların incelenmesi gibi örnek vaka araştırmaları,*
- *Siyasi-ekonomik yapıların ve süreçlerin sosyo-psikolojik yapıları ve süreçleri nasıl etkilediği üzerine araştırmalar" (Deutsch ve Kinnvall, 2002, ss. 20-25)*

gibi çeşitli konularda araştırmalar bu alanın konusuna girmektedir.

3. POLİTİK PSİKOLOJİ ALANININ GELİŞİMİ

Politika Bilimi ile ilgilenen filozoflar çalışmalarında psikolojik analizler yapmış olsa da modern anlamda politik psikoloji alanının bir akademik alan olarak kullanılmaya başlanması iki cihan harbi arası dönemde başlamıştır. Bu süreçte bilime olan bakışın gelişmesi ve ilginin artmasıyla birlikte bu alanın yöntemlerinin politik davranışa uygulanabileceği konusundaki girişimler artmıştır. Dönemin politik gelişmeleri (artmakta olan politik karmaşa, Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı etkiler, totaliter rejimlerin yükselişe geçmesi gibi olaylar) politika ile psikoloji arasındaki bağın sistematik olarak incelenmesi ihtiyacını doğurmuştur (Deutsch ve Kinnvall, 2002, s. 15).

Psikoloji Bilimi ile Politika Bilimini ilk ilişkilendiren girişimler Chicago Üniversitesi'nden politika bilimci Charles E. Merriam tarafından yapılmıştır. Psikoloji Bilimini, Politika Bilimi ile "sympathetic/aynı duyguları paylaşan" olarak tanımlayan ve politika ile psikoloji araştırmalarının birleştirilmesi için açıkça çağrıda bulunan ilk kişi Charles E. Merriam'dır. Ancak Sosyal ve politik psikoloji alanındaki ilk kürsü

Syracuse Üniversitesi'ndeki Maxwell Vatandaşlık ve Halkla İlişkiler Okulu'nda sosyal psikolog Floyd Allport tarafından kurulmuştur (Elad-Strenger ve Mintz, 2015, s. 2).

Merriam'ın “*psikolojiden yararlanacak bilimsel bir politika bilimi*” çağrısı, öğrencisi ve politik psikoloji alanının babası olarak kabul edilen, Harold D. Lasswell tarafından geliştirilmiş ve ilerletilmiştir. Bu dönemde Avrupalı bilim insanları, Amerika'dakilerin aksine, Marksist bakış açısının etkisinde kalmış ve psikoloji çalışmalarında politik süreçlerin rolü üzerine odaklanmıştır. Örneğin Max Horkheimer, Frankfurt Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün müdürü olarak 1931 senesindeki yaptığı açılış konuşmasında, enstitü üyesi bilim insanlarının toplumun ekonomik yaşamı, bireyin ruhsal gelişimi ve kültür alanındaki dönüşümler arasındaki bağı üzerinde incelemeler yapması gerektiğine dikkat çekmiştir (Held, 1980, s. 32). Frankfurt Okulu'nun bazı üyeleri² Marksist teorinin politik-ekonomik yaklaşımlarının Freudcu kuramın psikolojik bakış açısıyla analiz edilmesine önemli katkılarda bulunmuştur (Deutsch ve Kinnvall, 2002, s. 16).

İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde Sigmund Freud tarafından geliştirilen Psikanalitik yaklaşım ve bu yaklaşımın araştırmalara yansımaları olan psikobiyografiler, her ne kadar psikoloji alanını ilgilendiren çalışmalar olsa da aynı zamanda politik psikoloji alanına da dahil edebileceğimiz çalışmalardır. Bu alanın çalışma konularında çoğunlukla siyasi liderlerin psikanalitik incelemeleri karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Freud'un tarihteki hatırı sayılır siyasi kişilerin çocukluklarından başlayan bir projeksiyon çerçevesinde siyasi yaşamlarına kadarki süreçleri inceleyen çalışmaları bu alan adına yapılan önemli çalışmalar arasındadır (Arıboğan, 2020, s. 46).

Politik psikoloji alanının tarihsel gelişimi hususunda literatürde farklı görüşler mevcuttur. Ancak William J. McGuire tarafından yapılan tasnif ile Cottam ve arkadaşları tarafından yapılan tasnif politik psikoloji alanı araştırmacıları tarafından diğer tasniflere nazaran daha kabul görmektedir. McGuire politik psikoloji alanının tarihsel gelişimini incelerken süreci üç döneme ayırmıştır. Bu alanın geliştiği üç ayrı dönemde de her dönem için ayrı ayrı tercih edilen çalışma konuları ve kuramsal açıklamalar olmuştur. Basit bir şekilde özetlemek gerekirse 1940'larda ve 1950'lerde gelişen ilk dönem “kişilik ve kültür çağı” olarak; 1960'lar ve 1970'lerde gelişen ikinci dönem “tutumlar ve oy verme davranışı çağı” olarak; 1980'lerde ve 1990'larda gelişen üçüncü ve son dönem ise “ideoloji ve karar çağı” olarak isimlendirilmiştir (McGuire, 1993, s. 9).

Cottam ve arkadaşları ise politik psikoloji alanının gelişimini dört döneme/dalgaya ayırmaktadır. McGuire tarafından birinci dönem olarak kabul edilen 1940'lar ve 1950'ler Cottam ve arkadaşları tarafından ikinci dönem olarak ifade edilmektedir. Kişilik ve politika üzerine çalışmaların ve özellikle liderler üzerine psikanalitik çalışmaların yapıldığı 1920'li yıllar birinci dalga olarak isimlendirilirken, 1940'larda ve 1950'lerde “kamuoyu ve oy verme davranışları” gibi iç politika konularının araştırıldığı dönem ikinci dalga olarak tanımlanmıştır. Cottam ve arkadaşlarına göre 1960'lı yıllarda dış politika meselelerine dair davranışların ve tutumların analizi için politik-psikolojik çerçevelerin geliştirilmesi ile üçüncü dalga başlamış ve 1970'li yıllarda nükleer caydırıcılık, geçmiş dönem savaşları, krizlerde karar alma süreçleri gibi dış politika konuları kendisine politik psikoloji alanı içerisinde yer bulmaya başlamıştır. Dördüncü dalga ise terörizm, etnik temizlik, soykırım ve olağanüstü düzeylerde şiddet içeren davranışların sebepleri üzerine araştırmaları kapsamaktadır (Cottam vd., 2004, ss. 5-6).

4. ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİ VE POLİTİK PSİKOLOJİ ALANI

Politik psikoloji alanında çoğunlukla Politika Bilimine dair çıktılara ulaşılacak hedef olsa bile bu hedefe ulaşılacak için yapılan araştırma seviyelerinde Psikoloji Bilimi önemli bir yer tutmaktadır. Sears ve arkadaşları bu alanın psikoloji düzeyinden politika düzeyine doğru geçişine odaklanmıştır. Bu alanın Psikoloji Bilimi yardımıyla kişilik, psikopatoloji, sosyal psikoloji, gelişim psikolojisi, bilişsel psikoloji ve gruplar arası ilişkiler üzerine araştırmalar yaptığını vurgulamıştır. Psikolojik analizler sayesinde “bireysel biyografi ve liderlik, kitlesel politik davranış, kitle iletişim etkileri, politik toplumsallaşma ve yurttaşlık eğitimi, uluslararası çatışma, dış politika karar yönetimi, çatışma çözümü, ırk, cinsiyet, milliyet ve diğer grupları içeren gruplar arası çatışmalar, iç siyasi hareketler ve siyasi seferberlik” gibi politikaya dair konuların açıklanabileceğini belirtmiştir (Sears vd., 2003, s. 3). Benzer bir şekilde bu iki disiplinin birbiriyle olan karşılıklı bağına dikkat çeken Deutsch ve Kinnvall ise “çift yönlü etkileşim (bidirectional interaction)” vurgusunu yapmıştır (Deutsch ve Kinnvall, 2002, s. 20).

² Frankfurt Okulu ve Eleştirel Teorinin temsilcileri şu düşünürlerdir: Max Horkheimer, Theodor W. Adorno, Herbert Marcuse, Erich S. Fromm, ve Jürgen Habermas.

Cottam ve arkadaşları politik psikoloji alanını tanımlarken Psikoloji ve Politika Biliminin birleşmesini vurgulamış; hatta bu ilişkiyi “çok verimli bir diyalogu teşvik eden bir tür evliliğe” benzetmiştir. Politik psikoloji alanı, insanların (bireyler/liderler/toplumlar) ne yaptığını açıklama ve yapılan davranışların politik bir meselenin analizinde uygulama noktasında araştırmacılara yardımcı olmaktadır. Cottam ve arkadaşlarına göre psikologlar, Politika Bilimine siyaseti nasıl anlamlandıracağımıza dair yeni bakış açıları kazandırmıştır. Örneğin psikologlar, grup düşüncesi kavramı üzerine yaptıkları tespitler ile karar alma süreçlerinin nasıl işlediğine dair görüş sunabilmektedir. Grupların karar alma süreçleri üzerine çalışma yapan psikologlar, Psikoloji Biliminde uygulanan metot ve kuramları, başarılı analizler sonucunda, Politika Bilimi ve hatta Uluslararası İlişkiler disiplini çerçevesine giren meselelerde kullanılabilir çıkarımlar sağlayabilecektir. Ayrıca bu yazarlar hem psikologların hem de politika bilimcilerin birbirlerinin konuları hakkında bilgi sahibi olunması durumunda iki alanda yapılan araştırmaların kapsamının gelişeceği inancına da sahiptir. Cottam ve arkadaşları özellikle Psikoloji Biliminde kullanılan kuramların Politika Bilimine yapacağı katkı noktasındaki ve karşılıklı bir şekilde bu kuramların politik meselelerde test edilmesinin Psikoloji Bilimine yapacağı katkı noktasındaki karşılıklı gereksinimi vurgulamıştır. (Cottam vd., 2004, ss. 4-5).

Bireylerin ya da kurumların davranışlarını belirleme süreçlerini inceleme ihtiyacı duyan araştırmacılar için politik psikoloji alanının, araştırmacılara karmaşık gelen konuların analizi noktasında kolaylaştırıcı bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir. Bu alan hem Politika Bilimi hem de Psikoloji Biliminin kesiştiği noktada yer almaktadır. Bu etkileşim araştırmacılara bireyin duygular ve motivasyonlar gibi “içsel süreçler” ile politik davranış ve normlar gibi “dışsal süreçlerin” ilişkisini inceleme fırsatı vermektedir. Bu şekilde araştırmacı sadece oy verme ya da klasik uluslararası ilişkiler analizinin yanı sıra bir topluluk veya grup içerisinde yer alan bireylerin politik davranış süreçlerini de analiz edebilecektir. Örneğin bir kurumun veya yapının politika inşası sürecinde farklı aktörlerin motivasyonunu ve öznel duygularını da analiz etmesi daha sağlıklı sonuçlar elde etmesine ve en ideal politik normların oluşturulmasına yardımcı olacaktır. (Perry, 2011, ss. 21-22).

Günümüzde politik psikoloji araştırmaları yapılırken sıklıkla Psikoloji Bilimine duyulan ihtiyaç vurgulanmaktadır. Bu iki bilimi birbirine bağlayan ve araştırmalarında kullanılan filozoflar tarihsel süreçte karşımıza çıksa da politika ile psikolojiyi birleştirerek ilk kez akademik çalışma yapan kişi Harold D. Lasswell olarak kabul edilmektedir (Dirilen Gümüş, 2015, s. 175). Yine bu alanın öncül yazarları arasında yer alan ve Amerika Birleşik Devletleri’nde politika üzerine yaptığı çalışmalarda psikolojik unsurları inceleyen Charles E. Merriam, Chicago Üniversitesi’ndeki çalışmalarında Psikoloji Biliminden de yararlanılarak hazırlanacak Politika Bilimi çalışmalarını teşvik etmiştir. Merriam’ın öğrencileri arasında yer alan Lasswell, kitaplarındaki yaklaşımlarıyla Politika Bilimine oldukça farklı psikolojik bir bakış açısı getirmiş ve politika ile psikoloji arasındaki bağı inceleyerek bu alanın kurucusu rolünü üstlenmiştir (Nesbitt-Larkin vd., 2014, s. 5). Lasswell’in ilk çalışmaları³ politik davranışları, politikaları ve politikacıları anlamak gibi temel “politika konularında” psikolojik bir bakış açısı yaratılmasına yardımcı olmuştur. Lasswell’in bu çalışmaları sayesinde; motivasyon, çatışma, algılama, sosyalleşme ve grup dinamikleri gibi bireysel ve sosyal psikolojik süreçler ile psikopatolojiye⁴ odaklanarak politik davranışları etkileyen etmenlerin incelendiği politik psikoloji alanı çalışmalarının önemi artmıştır (Deutsch ve Kinnvall, 2002, ss. 15-16). Hatta Lasswell tarafından yazılan ve 1930 yılında yayımlanan "Psikopatoloji ve Politika (Psychopathology and Politics) isimli eser, Politika Bilimine dair psikolojik unsurların ele alındığı literatürdeki ilk çalışma niteliğindedir. Bu özelliği ile de Lasswell, ilk "politik psikolog" olarak anılmaktadır. (Houghton, 2009, s. 27). Benzer bir şekilde, Lasswell’in politik psikoloji alanı üzerine yaptıklarını ve alanının kendisi ile gelişimini göz önünde bulunduran Dana Ward, Lasswell’i "modern politik psikolojinin kurucu babası" olarak tanımlamaktadır. (Ward, 2002, s. 63).

Houghton ise bu alanı tanımlarken Politika Bilimini merkeze alarak açıklamayı tercih etmiştir. Öncelikle basit bir şekilde “politika ve psikoloji arasındaki etkileşimin, özellikle de psikolojinin politika üzerindeki etkisinin incelenmesi” olarak tanımını yapmıştır. Bu tanımını açarken Politika Bilimi üzerinden açıklama yolunu tercih etmiştir. Houghton’a göre “eğer politika her şeyin merkezinde bulunan, diğer her şeye bağlanan ana disiplin” ise Politika Bilimi de birbiriyle örtüşen bir “merkez çemberi ile çevrelenmiş bir tür Venn şemasına” benzetilebilir. Politika ile ekonominin kesiştiği alanlara “politik ekonomi” veya politika ile

³ Harold D. Lasswell tarafından yazılan bu eserler şu şekildedir: Psychopathology and Politics (1930), World Politics and Personal Insecurity (1935), Politics: Who Gets What, When ve How (1936), Power and Personality (1948).

⁴ Harold D. Lasswell, psikopatolojik yaklaşımın hem psikolojide hem de sosyal bilimlerde her geçen gün kalıcı bir kavram olduğuna inanmakta ve bu hususta Sigmund Freud’u “devrimci bir figür” olarak nitelendirmektedir. (Lasswell, 1930, s. 17).

sosyolojinin kesiştiği alanlara “politik sosyoloji” ya da politika ile matematiğin birleştiği alanlara (rasyonel seçim teorisi ya da oyun teorisi gibi) matematiksel politika deniyorsa aynı şekilde politika ile psikolojinin birleştiği alanlar da politik psikoloji olarak adlandırılmalıdır. Bunun yanında politik psikoloji alanı bu iki ana disiplin arasında bir köprü olarak nitelendirilmektedir (Houghton, 2009, s. 22).

İç siyaseti ve aynı zamanda uluslararası ilişkileri inceleyen çalışmaların analiz süreçlerinde psikolojiyi bir etmen olarak gören ve yaptığı araştırmalarda özellikle grup psikolojisi vurgusu yapan Vamık D. Volkan’ın, “büyük grupların psikolojilerini” incelediği çalışmaları⁵ politik psikoloji alanına ciddi katkılar sağlamıştır. Volkan özellikle dini, etnik, ideolojik ve milli düşmanlıkların sebeplerinin araştırılmasında psikolojik unsurları ele alarak ulusal ya da uluslararası sorunların analizde yeni bir bakış açısı oluşmasında önemli rol oynamıştır. Ayrıca lider davranışları analizi konusunda da öncü isimlerin arasında yer almaktadır (Kantarıcı, 2020, s. 4).

Politik psikoloji alanındaki ilk çalışmalar genellikle aktörlerin rolü, toplumun/kamuoyunun dinamikleri, oy verme eğilimleri, politik sosyalleşme gibi iç politika konular üzerine odaklanmıştır. Bilgin'e göre bu ilk çalışmalar temelde 4 mantık etrafında toplanabilmektedir:

- “Neden siyasetçi olunur? Kimler siyasetçi olur? Siyasetçinin motivasyonları nelerdir? Güç isteğinin kaynağı nedir?” gibi sorular üzerinden aktörleri inceleyen ve politikacı yapıları merkeze alan çalışmalar;
- Toplum/kamuoyu araştırmaları, iç siyasete katılım araştırmaları, iç siyasete ilgi araştırmaları, iç siyasi eğilimlerin yönlendirilmesi üzerine araştırmalar gibi politik davranışları merkeze alan çalışmalar;
- Ulusal topluluğa/topluma/devlete aidiyet, kolektif ve politik eğilimler, otorite/kurum/parti/ideoloji gibi iç siyasete dair yapılar ve bu yapılarla ilgili eğilimler gibi bireyin politik bakışını ve gelişimini merkeze çalışmalar;
- Bireylerin kişilik/kültür/sosyal karakter gibi Politika Bilimine dair davranışlarının analiz edildiği çalışmalar ve bireyin politik açıdan sosyalleştiği ve sosyal yapıları inşa ettiği konular üzerine çalışmalar gibi bireyin politik davranış/tutum değişimlerini merkeze alan çalışmalar⁶ olarak sınıflandırılabilir” (Bilgin, 1997, ss. 193-199)

Psikoloji Bilimine dair yaklaşımlar hem Politika Biliminin hem de Uluslararası İlişkiler disiplininin çalışma alanlarına dahil olmaya başlamıştır. Bu noktada politik psikoloji alanının özellikle Uluslararası İlişkiler disiplinine yapabileceği katkılar öngörülebilir. Bu alan günümüze kadar birtakım alanlarda çalışmalar sunmuştur. Bu alanlar; bireylerin oy kullanma eğilimleri, hükümet politikalarına kamuoyunu etkileri, siyasi elitlerin davranışları, siyasi elitlerin hükümet politikalarını nasıl şekillendirdiği, siyasi liderlerin karakter analizleri gibi iç politika konuları ile sosyal psikolojiden etkilenen politik davranış açıklamaları ve bireysel davranışların grup davranışlarına etkileri olarak sayılabilmektedir. Bu alan, günümüzde ise uluslararası sorunların sebeplerinin araştırılması, sorunların çözümü için yöntem geliştirilmesi ve dış politikada karar alma süreçlerindeki psikolojik etmenlerin analizleri gibi uluslararası politika konularında katkı sağlamaktadır. Örneğin sosyal psikolog Herbert C. Kelman; dış politikadaki karar alma süreçlerine dair çalışmalarda ve bu süreci etkileyebilecek bilişsel, grup içi ve örgütsel etmenler üzerine yapılan araştırmalarda, müzakere, pazarlık ve uzlaşma gibi ya da düşman algısı gibi uluslararası çatışmaların unsurları üzerine yapılan analizlerde, yine dış politikanın inşa sürecinde bireylerin ve kamuoyunun algıları üzerine yapılan değerlendirmelerde ve caydırıcılık kavramı ve benzeri uluslararası politikayı etkileyebilecek

⁵ Vamık D. Volkan tarafından yazılan bu eserler şu şekildedir: Kan Bağı: Etnik Gururdan Etnik Terör'e (2000), Köru Körüne İnanç: Kriz ve Terör Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Liderleri (2004), Kıbrıs: Savaş ve Uyum, Çatışan İki Grubun Psikanalitik Tarihi (2008), Atatürk'ün Psikanalitik Biyografisi: “Atatürk-Anatürk” (2011), Divandaki Düşmanlar: Bir Türk Psikalistin Siyaset Psikolojisi Serüveni (2013), Nazi Mirası: Depolama, Nesiller Arası Aktarım, Disosiasyon ve Eylem Yoluyla Hatırlama (2016), Göçmenler ve Mülteciler: Travma, Sürekli Yas, Önyargı ve Sınır Psikolojisi (2017).

⁶ Bilgin bu çalışmalara örnek olarak; İtalya'da bir grup siyasetçi, aşırılıkçı ve siyasetle ilgisi düşük olan yurttaşı inceleyen Catellani ve Quadrio tarafından bireyin siyasete eğilimini inceleyen çalışmayı (1991), Fransız Sosyalist Partisi'ne dair siyasi temsillerin Aissani tarafından politik yaşamın incelendiği çalışmayı (1991); Avrupa İnsan hakları Mahkemesi kararları konusunda Cenevrel ve Parisli bireylerin görüşleri üzerine Doise ve arkadaşları tarafından insan hakları üzerine yapılan çalışmayı (1991); ve Amerio ve Ghiglione tarafından yapılan İtalya'da politik eyleme geçiş konusunda birbirinden farklı görünen ve gençlerden oluşan iki grubu karşılaştırdığı çalışmayı (1986) kısaca anlatmaktadır. (Bilgin, 1997, ss. 200-201)

konularda sosyal-psikolojik araştırmalardan ve kuramlardan faydalanması gerektiğini vurgulamıştır (Kelman, 2007, s. 61).

Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde yer alan konulara dair yapılan çalışmalarda araştırmacılar sıklıkla bu alanda kabul gormüş kuramsal yaklaşımlardan faydalanmaktadır. Disiplinde kabul goren kuramlar belli bir yaklaşımın (Realizm, Liberalizm veya İdealizm gibi) içerisinde yapısal ve düşünsel reformlar ile şekillenmesi üzerinden yeni (Neo) yaklaşımlar üretilebilmektedir. Uluslararası İlişkiler araştırmacıları, disiplinin çalışma alanına giren konuları ve olayları bu kuramların biri veya birkaçı üzerinden analiz edilmeye çalışmaktadır. Uluslararası İlişkiler kuramları bu hususta araştırmacılara çok yönlü bakış açısı ve daha derin analiz imkanları sunmaktadır. Ancak bu kuramsal ereve inşa edilirken psikolojik unsurlar bazen göz ardı edilebilmektedir. Bu durum araştırmacılara psikolojik etmenlerin araştırma sorularında ve araştırmanın analiz düzeyinde yer almamasına ve böylelikle bu unsurların gözden kaçmasına yol açabilmektedir. Örneğin şenol Kantarcı, disiplinindeki araştırmacılarının alıştukları konu üzerine sahip oldukları bilgi birikimini bir "alet/takım çantasına" benzetmekte ve bu çantada yer alan İdealizm, Liberalizm, Kongsrükativizm, Realizm vb. kuramsal yaklaşımlar ve hipotezler gibi politik psikoloji alanının yaklaşımlarının da bulunması gerektiğini söylemektedir (Kantarcı, 2020, s. 5). Ayrıca, bu çalışmada da belirtildiği gibi, Uluslararası İlişkiler disiplininin merkezinde yer alan temel kuramsal yaklaşımların öncül isimleri⁷ aslında psikolojik unsurları kendi çalışmalarında yok saymamıştır. Bu sebeple disiplin dahilinde yapılan çalışmalarda psikolojik unsurlara daha çok yer verilmeli ve politik psikoloji alanının özellikle kuramsal alt yapısından faydalanılmalıdır. Goldgeier ve Tetlock'a göre, Uluslararası İlişkiler kuramcıları kendilerine özgü sebepler ile psikolojik argümanları yok sayarak yaklaşımlarını üretmektedir. Ancak psikolojik unsurlar ile inşa edilecek kuramsal bakış açıları disiplin içerisinde incelenen davranışların açıklanmasına yardımcı olabilecektir. Bu sebepten Uluslararası İlişkiler kuramcıları ve Uluslararası İlişkiler kuramlarına dair çalışmalarda psikolojik etmenlerle ilgili sistematik tartışmalardan faydalanılması gerekmektedir (Goldgeier ve Tetlock, 2001, ss. 87-88).

Politik psikoloji alanına dair yaklaşımlar, Uluslararası İlişkiler disiplininde kabul goren kuramlar içerisinde kısmen yer almaktadır. Diğer bir ifade ile psikolojik unsurların kuramcıların değindiği ancak vurgulamadığı etmenlerdendir. Uluslararası İlişkiler ile psikoloji arasındaki bu dolaylı yoldan kurulan ilişki politik psikoloji aracılığıyla daha görünür hale gelmektedir. Uluslararası İlişkiler kuramları arasında kendisine önemli bir yer edinen Konstrüktivizm ise psikolojik unsurların, belki de, en belirgin olduğu Uluslararası İlişkiler kuramıdır. Robert Jervis'e göre Konstrüktivist yaklaşımlar politik psikoloji alanının önermeleri ile örtüşebilmektedir. Hem Konstrüktivizm de hem de politik psikoloji alanına dair yaklaşımlarda "duygu ve düşünceler" önemli değişkenlerdendir. Ayrıca Konstrüktivizm kuramında özellikle vurgulanan "kimlik" kavramı ve "kimliğin inşası" sürecinde psikolojik unsurlar göz ardı edilmemektedir. Diğer bir ifade ile Konstrüktivizm kuramında ısrarla vurgulan inşa süreçlerinde analiz düzeyinde değişken olarak görülen unsurlar bu alan içerisinde açıklanabilecek unsurlardır (Jervis, 2017, s. xxviii). Benzer bir şekilde Shannon ve Kowert, hem Konstrüktivistlerin hem de politik psikoloji araştırmacılarının benzer araştırma sorularına başvurduğunu ve çalışmalarında insanın öznelliğini ve sosyal kimliğini merkeze alarak fikir yürüttüğünü belirterek bu kuram ile politik psikoloji arasındaki bađı⁸ görünür kılmak istemiştir (Shannon ve Kowert, 2012, iii).

Psikolojik unsurları merkeze alarak kurgulanan ve politik psikoloji alanında kullanılan yaklaşımlar ve kuramlar, Uluslararası İlişkiler disiplininde karar alma süreçleri ve dış politika analizleri gibi konularda araştırma seviyesine çok yönlü bakış açısı kazandırabileceği aşıkardır. Örneğin Jack S. Levy, politik psikoloji alanına daha fazla ilgi gosterilmesi ve bu alandan daha fazla yardım alınmasının gereksinimini vurgulamaktadır. Çünkü psikolojik değişkenler hem dış politikayı şekillendirebilir ve hem de kamuoyu, milliyetçilik, kimlik inşası vb. değişkenleri etkileyebilir (Levy, 2003, ss. 253-254). Karar alma süreçlerinin analizi ya da dış politika analizi gibi konuların yanında uluslararası "atışmaların analizi ve çatışma çözümü" gibi uluslararası politika meselelerinde de politik psikoloji alanına başvurulmaktadır (Erişen, 2012, s. 10). Çatışma çözümünün önemli unsurlarından olan "barış araştırmaları" sadece devlet başkanı düzeyinde değil aynı zamanda toplum seviyesinde de irdelenmesi gereken sorunları da incelemekle mükelleftir. Çatışma özümü için sıklıkla kullanılan arabulucular (mediators) ya da üçüncü taraflar (third party) atışmayı

⁷ Realizm merkezli kuramlar için Thucydides, Machiavelli, Hobbes gibi; Liberalizm merkezli kuramlar için Locke, Hume, Rousseau, De Tocqueville gibi; İdealizm merkezli kuramlar için Kant gibi.

⁸ Shannon ve Kowert editörlüğünde hazırlanan "Psychology and Constructivism in International Relations An Ideational Alliance" adlı eserde yer alan araştırmacılar, Konstrüktivizm ile politik psikoloji arasındaki bağ üzerine görüşlerini belirttikleri çalışmalarını sunmuştur.

sonlandırmak ve tarafların ilişkilerinin daha iyi bir seviyeye gelmesi için çok yönlü bir soruşturma yapma ihtiyacı hissederler. Bir arabulucu tarafların fikirlerini ve taleplerini dinleyerek ve karşılıklı iletişimi sağlayarak sorunun çözümüne yardımcı olur. Bu hususta arabulucuların, çatışan tarafların hem lider hem de toplum seviyesinde psikolojilerini de bilmesi gerekmektedir. Goldstein ve Pevehouse arabulucuları, bu sorumlulukları sebebiyle, çatışan aktörlerin ilişkilerindeki psikolojik sorunları çözen bir terapistle benzetmektedir (Goldstein ve Pevehouse, 2014, ss. 114-115).

Uluslararası siyasetteki ihtilafli konular üzerine yürütülen ve "çatışma çözümü" konusuna dair Uluslararası İlişkiler disiplini çalışmalarında politik psikoloji alanı araştırmacılara önemli faydalar sunabilmektedir. Psikolojik analizler; çatışmanın sebeplerinin anlaşılması, devam etmesine yol açan unsurların belirlenmesi, sonuçlanmasına engel teşkil eden etmenlerin doğru anlaşılması ve çözüme olanak sağlayacak neden-sonuç ilişkisinin kurulması konusunda yardımcı olabilmektedir (Kelman, 2007, s. 80). Kelman'a göre sosyal-psikolojik analiz, uluslararası meselelerin incelenmesinde ciddi katkılar sağlayabilecektir. Çatışan tarafların kendi tarihsel, jeopolitik, yapısal ve kurumsal değişkenleri, çatışmaların temel sebeplerini inşa edebilmektedir. Bu değişkenlerin içerisinde yer alan sosyal-psikolojik unsurların doğru analiz edilmesi, çatışmanın dinamikleri konusunda araştırmacılara daha güvenilir tespit yapma şansını tanımaktadır. (Kelman, 2007, s. 100) Bu yüzden ihtilafli meselelerde sorunun tespiti ve çözüm için atılacak adımlara dair analizlerde politik psikoloji alanına duyulan ihtiyaç kendisini göstermektedir.

Uluslararası sistemde gerek ikili ilişkilerin incelenmesinde gerekse ihtilafli konuların araştırılmasında Psikoloji Bilimine olan ihtiyaç artmaktadır. Özellikle insanların ve insanların oluşturduğu toplumların, olaylar karşısında gösterdiği davranışlar ve bu davranışların kökenlerini inceleyip altında yatan psikolojik etmenlerin araştırılması günümüz uluslararası sisteminde yer alan sorunların çözümünde yardımcı olabilecektir. Örneğin, 1977 senesinde dönemin Mısır Cumhurbaşkanı Enver Sedat önemli bir adım atıp İsrail'e gitmiş ve İsrail Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada kritik bir noktaya değinmiştir. "Araplarla İsrail arasındaki çatışmanın yüzde 70'i psikolojiktir" ifadesini kullanan Sedat, devletlerin birbiriyle ilişkilerinin kökeninde toplumsal psikolojinin etkisine değinmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nden bazı yetkililer Sedat'ın ifadesinin doğruluğuna dair incelemelere başlamıştır (Volkan ve Atabey, 2010, s. 23). Böylelikle Uluslararası İlişkiler disiplininde araştırma araçlarının arasına toplumsal psikolojinin etkileri de katılmıştır. Sonuçta devletlerarası ilişkilerin sadece iktisadi veya tarihî değil aynı zamanda psikolojik boyutu da bulunmaktadır. Bu yaklaşıma benzer bir ifade Türkiye eski Başbakanı Bülent Ecevit tarafından Türkiye-Yunanistan ilişkilerine dair söylenmiştir (Örmeci, 2011, s. 98).

Uluslararası İlişkiler disiplininde aktörlerin belki de en başında gelen devletler, aslında bir araya gelmiş insan topluluklarıdır. Gustave Le Bon, kitle kavramını tanımlarken "milliyetleri, meslekleri, cinsiyetleri ve kendilerini bir araya toplayan tesadüf her ne olursa olsun, rastgele bir fertler topluluğu" ifadesini kullanmıştır (Le Bon, 2015, ss. 23-24). Birbirinden farklı bireyler bir araya gelerek "örgütlü bir yapıya" yani topluma/devlete dönüşmektedir. Bu sebeple bir toplumun veya devletin davranışların anlaşılması ve yorumlanabilmesi adına o topluma ait bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları "grup psikolojisine" analiz düzeyi aşamasında başvurmak sağlıklı olacaktır. Sigmund Freud, grup psikolojisi kavramı hususunda bireye odaklanmış ve bireyi "bir etnik grubun, milletin, bir sosyal sınıfın, bir mesleğin, bir kurumun üyesi olarak ya da belirli bir amaç için belirli bir zamanda bir araya gelmiş kalabalık bir grubun ögesi" olarak tanımlamıştır (Freud, 2014, s. 8). Bu sebeple "grup psikolojisini" doğru okumak adına analiz birey düzeyinden başlamalıdır.

Bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu grupların/toplumların birbirleri ile olan ilişkilerinde psikolojik etmenler incelenmelidir. Aynı şekilde devletlerin ikili veya çok taraflı diplomatik ilişkilerinde tarafların birbirlerine karşı sahip oldukları algıların altında psikolojik unsurlar bulunmaktadır. Özellikle düşmanlık gibi ihtilaf yaratabilecek ön yargıların sebeplerini incelenirken politik psikoloji alanından faydalanılabilir. Bu bakış açısıyla alanı Abdülkadir Çevik şu şekilde tanımlamaktadır:

"Politik psikoloji büyük grupların, kitlelerin, ulusların birbirleriyle olan ilişkilerini ele alarak bu ilişkilerde rol oynayan yan psikolojik etmenleri değerlendirmektedir. Politik psikoloji, bunun yanı sıra, büyük gruplar ve uluslarla bunların liderlerini ve liderler arasındaki ilişkilerin psikolojik boyutlarını incelemektedir. (...) ulusal ve uluslararası ilişkilerdeki davranışların yüzeysel değerlendirmesi ve görünür psikolojik sorunlardan daha çok, altta yatan, derinlemesine incelemeyle anlaşılan motivasyonlar politik psikolojinin çalışma alanıdır" (Çevik, 2009, s. 15)

Toplumun ögesi olan bireyler nasıl sahip oldukları bilgileri kendi hafızasında topluyorsa toplumlar da kendisinden önceki nesillerden kendisine aktarılan bilgileri ve olayları hafızasında depolamaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılarak oluşturulan bu depolamaya “kolektif hafıza” denilmektedir. Geçmiş ile gelecek arasında köprü kurabilen kolektif hafıza toplumun davranışlarını etkileyen etmenler arasındadır. (Atik ve Bilginer Erdoğan, 2014, s. 2). Toplumun yüzleştiği olaylar hafızasına işlemektedir. Bu olaylar nesilden nesile aktararak kolektif hafızasına işlemekte ve doğrudan ya da dolaylı olarak mevcut davranışlarını etkileyebilmektedir (Hewer, 2018, s. 221). Örneğin toplumun geçmişte karşılaştığı darbe-göç-ihtilal-savaş vb. olumlu ve olumsuz olaylar, sadece bu olayları tecrübe eden bireyleri değil aynı zamanda kendisinden sonraki nesilleri de etkileyebilmektedir. (Atik ve Bilginer Erdoğan, 2014, s. 5) Diğer bir ifade ile toplumlar günümüz davranışlarını belirlerken geçmiş nesillerin tecrübelerine bakarak adımlarını inşa etmektedir. Tarihsel olayların toplumun kolektif hafızasında bıraktığı izlerin doğru analiz edilmesi günümüz ilişkilerini anlayabilmek adına rehber olabilecektir. Bu sebeple, Vamık D. Volkan'a göre, araştırma yapılırken tarihî unsurların bilinmesi kadar psikolojik verilerin de doğru analiz edilmesi gerekmektedir (Volkan, 2008, s. X)

Karşılıklı husumet bulunan ve birbirlerini tarihsel açıdan düşman olarak kabul eden toplumların/devletlerin ikili ilişkilerinde yaşadıkları diplomatik sorunların çözümü konusunda politik psikoloji alanı yardımcı olabilecek analiz düzeyleri sunabilmektedir. Örneğin, Çevik Ersaydı bu alanı tanımlarken uluslararası veya ulusal çatışmaların nedenlerinin araştırılması vurgusu yapmış ve çatışma çözümü süreçlerinde bu alanın yardımcı alan olarak kullanılabileceğini iddia etmiştir. Bireylerin bir araya gelmesiyle oluşan toplum kavramını grup süreci açısından değerlendirerek çatışmaya neden olan psikolojik etmenlerin tarihsel bir bakış açısı yardımıyla incelenmesi gerektiği ve bu sorunların çözümü adına soruna sebep olan psikolojik etmenlerin ortadan kaldırılması için pro-aktif bir çözüm yöntemleri ve stratejileri geliştirilmesi gerektiği belirtmiştir. Diğer bir ifade ile politik psikoloji alanı, tarihsel bir bakış açısıyla grupların birbirilerine dair sahip oldukları algıların belirlenmesinde ve soruna sebep olan durumların ortadan kaldırılmasında araştırmacılara yardımcı olacaktır (Çevik Ersaydı, 2013, s. 40).

Politik psikoloji alanında araştırma konuları arasında yer alan ve toplumun geçmişte yüzleştiği bazı tarihsel olayların, kavramların ve imgelerin, o toplumun bilinç altında bıraktığı olumlu ya da olumsuz algılamalar üzerine yapılan çalışmalar yine ihtilafli sorunların analizinde farklı bakış açıları sunabilecektir. Örneğin Vamık D. Volkan tarafından vurgulanan ve toplumların kimliğini işleyip davranışlarını etkileyebilecek olayların – “seçilmiş travmaların” ve “seçilmiş zaferlerin” – analizi adına politik psikoloji alanı uygun imkanları sunabilmektedir (Volkan, 2012, ss. 66-67). Benzer bir bakış açısıyla Goldstein ve Pevehouse bireysel psikolojinin ve yaşanan travmaların doğrudan olmasa bile dolaylı yoldan çatışmalara etkisi olabileceğini düşünmektedir. Bireysel seviyeden toplumsal seviyeye doğru geçiş sürecinde grup psikolojileri, sorunların sebepleri konusunda araştırmacılara ciddi veriler gösterebilmektedir. Toplumun içerisinde yer alan ve toplumun davranışlarının şekillenmesinde önemli rol oynayan bireyler aslında gruplar arası çatışmaların nedenlerini belirleyen aktörlerdir. Bu bağlamda savaş zamanı yaşayan çocukların psikolojik travmaları ilerleyen dönemlerde gruplar arası çatışmaların köklerini barındırabilmektedir. Goldstein ve Pevehouse'a göre çatışma halinde olan toplumlarda büyüyen çocukların psikolojik travmaları yıllar sonra o toplumun yaşayabileceği gruplar arası çatışmalarda bir sebep oluşturabilmektedir. Örneğin, Batı Şeria'da İsrail-Filistin çatışması sürecinde çocukluğunu geçiren bireyler ilerleyen dönemde bu çatışmanın tarafı olabilecektir. Bu noktada özellikle barış çalışmaları üzerine çalışan araştırmacıların psikolojik unsurları görmezden gelmemesi gerekmektedir. (Goldstein ve Pevehouse, 2014, s. 116). Bu sebeple politik psikoloji alanının çalışma alanları arasında yer alan bazı konular, araştırmacılara çatışma çözümü süreçleri hususunda yardımcı olmaktadır. Bireysel psikolojik analiz seviyesinden toplumsal psikolojik analiz seviyesine başarıyla geçmek adına araştırmaları ve adımları inceleyen alan, uluslararası sistemde karşılaşılan ikili diplomatik husumetlerin ve çatışmaların sona erdirilmesi adına çözüm süreçlerinde araştırmacılara fayda sağlayacaktır (Bağcı vd., 2011, s. 200).

Politik psikoloji alanının Uluslararası İlişkiler disiplini çerçevesinde yapılan araştırmalara yapacağı bir diğer katkı ise “lider analizi” konusunda olacaktır. Lider analizi ve liderlerin davranışlarına ilişkin çalışmalar hali hazırda hem Politika Bilimi araştırmacıları hem de Psikoloji Bilimi araştırmacıları tarafından sıklıkla başvuru alan araştırma konuları arasında olmuştur. Politik psikoloji ile lider analizi kavramını yakınlaştıran, diğer bir ifade ile lider analizi ve politik psikolojik profili çıkarmanın ilk adımlarını atan, ilk isim Walter C. Langer olarak görülmektedir. Langer tarafından 1943 yılında hazırlanan ve 1972 yılında yayımlanan “The Mind of Adolf Hitler: The Secret Wartime Report” isimli kitap, karar alıcıların davranışları ve düşünceleri üzerine psikolojik tespitlerin yapılmasına ön ayak olmuştur. Langer'in bu girişimi daha sonrasında bu alanda çalışmalar sunan diğer bilim insanlarına ışık tutmuştur (Dekleva, 2018, s. 359). Aslında

liderler üzerine yapılan psikolojik analizler Langer'in çalışmasından daha önceki dönemlerde⁹ de görülmüştür. Örneğin; Lasswell "Psychopathology and Politics" adlı kitabında, Sigmund Freud tarafından öne sürülen "psikanalitik yaklaşım" üzerinden hem politika kavramını hem de liderlerin davranışlarına etkileyen bilinçaltı motivasyonlarına dair tespitlerde bulunmuştur (Demirkılınç, 2020, s. 3).

Karar alma sürecindeki aktörlerin düşünsel yapıları; inançlar, tutumlar, değerler, deneyimler, duygular, ulusal benlik unsurları, algılar gibi karmaşık ve psikolojik etmenlerle şekillenebilecek bir yapıya sahiptir. Bu yapı; kültürel, tarihi, coğrafik, ekonomik, ideolojik, demografik vb. etmenler üzerinden şekillenebilmektedir. Bu sebeple karar alma süreci analiz edilirken araştırmacılar tüm bu unsurları göz önünde bulundurarak analiz düzeylerini belirlemelidir (Hudson, 2016, ss. 23-24). Politik psikoloji alanı, özellikle lider analizi konusunda sunabildiği fırsatlar ile, Uluslararası İlişkiler disiplininde çalışmalarını sürdüren araştırmacılara analiz düzeyini genişletme ve derinleştirme imkânı sağlayabilecektir.

Politika Bilimi çalışmalarında lider analizi genellikle iç politikaya dair konular üzerinden yapılmaktadır. Ancak lider analizi, dış politikaya dair konular için de kullanılabilir akademik metotlardan birisidir. Vamık Volkan önce kuramsal açıdan daha sonra alan çalışmalarına başvurarak bu metodun dış politika analizlerinde de kullanılabilirliğini göstermiştir. Özellikle Volkan tarafından yapılan daha çok yaşanmış olayların mevcut duruma ve ortama etkilerini incelendiği Politika Bilimi çalışmaları, lider analizinin dış politika ve Uluslararası İlişkiler disiplini konularında uygulanabileceğini göstermiştir (Kantarıcı, 2020, s. 10-11).

Kenneth B. Dekleva, lider analizi üzerine yapılan ve politik psikoloji alanına da giren bilimsel çalışmaları "karmaşık bir analitik bulmacanın bir parçası" şeklinde ifade etmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde, özellikle dış politikaya dair tutum ve davranışlarını incelenirken, liderlerin psikolojik analizlerinin de araştırmasının gereksinimi vurgulayan Dekleva, Jerrold M. Post ile, Radovan Karadzic ve Slobodon Milosevic üzerine lider analizi çalışması¹⁰ yapmış ve alan için örnek teşkil etmiştir (Dekleva, 2018, s. 240). Post ve Dekleva'nın yanı sıra Margaret G. Hermann'ın liderlerin dış politika eğilimleri üzerine yaptığı çalışmalar (1970, 1978) ve Rose McDermott'un liderlerin karakteristik yapıları üzerine yaptığı tespitler (McDermott, 2004, ss. 238-240) politik psikoloji alanının Uluslararası İlişkiler disiplininde kullanılabilirliğini konusunda örnek teşkil etmiştir. Ayrıca Robert Jervis'in "Perception and Misperception in International Politics" (1976) eseri ve Richard Cottam'ın "Foreign Policy Motivation: A General Theory and a Case Study" (1977) eseri lider düzeyinde algıların ve düşüncelerin dış politikayı şekillendirebileceğini göstermektedir (Hudson, 2016, s. 24).

Politik psikoloji alanı aslında Uluslararası İlişkiler disiplininin çok da uzak bir konu değildir. Disiplinin kuramsal yaklaşımlarında aslında psikolojik unsurlar, kuramcıların göz önünde bulundurduğu ancak vurgulamadığı etmenlerdendir. Hatta bazı uluslararası ilişkiler kuramlarında psikolojik unsurlar dış politikada davranışları etkileyen değişkenlerin arasında sayılmaktadır. Bu sebepten disiplinde yürütülen çalışmalarda psikolojik etmenler görmezden gelinmemelidir. Dış politikada karar alma süreçleri, uluslararası siyasetteki ihtilafli meselelerin analizi, toplumların ve ulusların hafızasında yer alan ve dış politikadaki girişimleri de etkileyebilecek olguların ve durumların değerlendirilmesi, tarihsel düşmanlık ve karşılıklı husumet gibi ikili ilişkilere yön verebilecek psikolojik alt yapıların tespit edilmesi gibi disiplinde kullanılabilir ve araştırmacılara analiz düzeyinde yardımcı olabilecek dinamiklerin doğru okunması ve sebep-sonuç ilişkisinin başarıyla kurulabilmesi adına politik psikoloji alanı bu disipline geniş imkanlar sunabilmektedir. Hatta bu alandan yararlanarak yürütülen çalışmalar, sadece devletler arası ikili veya çok taraflı ilişkilerin alt yapıları üzerine yapılacak tespitlerin değil aynı zamanda süregelen ihtilafli uluslararası meseleler ve küresel siyasette etki sahibi olabilecek uluslararası olaylar üzerine yapılacak tespitlerin de daha sağlıklı olmasına olanak sağlayacaktır.

⁹ Doğrudan lider analizi olarak göremeyeceğimiz ancak Psikobiyografik çalışmalar konusunda hatırı sayılır biri girişim olan ve Sigmund Freud tarafından 1910 yılında yazılan "Leonardo da Vinci and A Memory of His Childhood" adlı eser Psikobiyografi alanında öncü bir eser olarak kabul edilmektedir. Fakat bu eser Freud'un psikanalitik yöntemi konusunda örnek olarak sayılabiliyor olsa da da Vinci bir devlet adamı ya da politikacı olmadığı için bu çalışmayı lider analizi konusuna dahil edememekteyiz (Kantarıcı, 2020, s. 140).

¹⁰ Gerek Jerrold M. Post'un gerekse Kenneth Dekleva'nın hem bireysel hem de birlikte Radovan Karadzic ve Slobodon Milosevic yanı sıra Saddam Hüseyin, Hugo Chavez, Fidel Castro, Vladimir Putin, Osama bin Ladin gibi liderler üzerine yaptıkları analizleri politik psikoloji alanında lider analizi kavramının uygulanabileceği hususunda örnek niteliği taşımaktadır (Dekleva, 2018, ss 239-240).

5. POLİTİK PSİKOLOJİ ALANI ÜZERİNE ELEŞTİRİLER

Politik psikoloji alanı iki bilimin birleşiminden oluşan disiplinler arası bir alan olduğundan dolayı bu niteliği ile bazı açılardan eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu alana yapılan eleştirilerin başında alanın Psikoloji Biliminin bir alt dalı olup olmadığı konusunda yapılan eleştiriler yer almaktadır. Ancak bu alanı doğrudan Psikoloji Biliminin ya da doğrudan Politika Biliminin alt dalı olarak görmek fazlasıyla indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Bu alanda özellikle analiz düzeyinde Psikoloji Biliminden çok ciddi yardım alınmaktadır. Ancak ulaşılmak istenen hedefler düşünüldüğünde araştırmacıların çoğunlukla Politika Bilimine dair sonuçları hedeflediği de görülmektedir. Buna örnek olarak oy verme süreçleri, seçim eğilimleri, lider analizleri gibi ulusal düzeyde davranışların incelenmesi (Beyer, 2017, s. 9) ya da dış politikada gruplar arası algıların incelenmesi gibi alanın ele aldığı konular göz önüne alındığında iki disiplinin bir araya gelerek Politika Bilimine dair sonuçlar almayı amaçladığı ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple politik psikoloji alanını doğrudan bu iki disiplinden birinin alt dalı olarak görmektense bu iki bilimin kesiştiği noktadan başlayan ve ötesine giden bir disiplinler arası alan olarak görmek daha uygun bir bakış olacaktır (Crenshaw, 2002, s. 141).

Bu alana yapılan bir başka eleştiri de iki bilim arasındaki etkileşim konusu üzerinden gelmektedir. McDermott'a göre bu alanda yapılan çalışmalarda psikolojik etmenlere daha fazla odaklanılırken politik taleplere ve isteklere yeterince duyarlılık gösterilmemektedir. Birçok politik psikolog farkında olarak ya da olmayarak olayları incelerken psikolojik süreçlere politik süreçlerden daha çok eğilmekte ve iki bilimin etkileşimi konusunda denge kurulamamaktadır (McDermott, 2007, ss. 11-12). Ayrıca iki bilimin arasında entegrasyon eksikliği olduğu görüşü de mevcuttur. Beyer'e göre uluslararası sorunlarda bu alan yeterince araştırma seviyesinde kullanılmamaktadır ve bu durumun sebeplerinin başında da alandaki iki ana disiplinin kendi aralarındaki bütünleşmesinin tamamlanmamış olmasıdır (Beyer, 2017, s. 9).

Bu bakış açılarına göre eleştiriler doğru bir sorunu işaret etmektedir. Ancak bu durum, iki bilimin araştırma konularındaki farklılıktan gelmektedir ve politik psikoloji alanı bu ayrımın ortasındaki köprü olma görevini üstlenmelidir. Politika Bilimi ya da Uluslararası İlişkiler disiplini devlet içi ya da devletlerarası ilişkilerle ilgilenmektedir. Psikoloji Bilimi de bireylerin kendi arasındaki ya da toplumların kendi arasındaki ilişkileri araştırmaktadır. Bu açıdan bakıldığında iki bilim arasındaki asıl farkın ontolojik olduğu, yani araştırmalarındaki "odak noktalarının" farklı olduğu durumu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifade ile Politika Bilimi ve Uluslararası İlişkiler disiplini "ulus-devlet ya da toplum/grup olgularına" odaklanırken Psikoloji Bilimi "birey ve grup kavramlarına" odaklanmaktadır. Kantarcı'ya göre bu iki bilim arasında ontolojik olarak bir "odak noktası" farklılığı mevcuttur; ancak bu farklılık iki bilime araştırmalarında ilham verebilir ve politik psikoloji alanı da iki bilimin etkileşimi sonucunda yapılan araştırmaların farklı bakış açılarıyla derinleşmesine yardımcı olabilecek imkânlar doğurabilecektir (Kantarcı, 2020, s. 6).

McDermott tarafından yapılan bir diğer eleştiri de psikologlar ile politika bilimcilerin kullandıkları metotlar üzerinden gelmektedir. Psikologlar açısından bireylerin rasyonelliği sorgulanırken politika bilimciler genellikle bu rasyonel varsayımları kullanarak tahmin gücüne ulaşabildikleri ölçüde tespitlerde bulunmaktadır (McDermott, 2007, ss. 12-13). İki taraf açısından da bu durum anlaşılabilir görünmektedir. Ancak birey düzeyinden grup düzeyine geçildiğinde, özellikle devlet ya da toplum düzeyinde analiz yapmak gerektiğinde, bazı rasyonel varsayımlara başvurmak da kaçınılmaz hale gelmektedir. İki bilimin araştırma süreçlerindeki metodolojik farklılık politik psikoloji alanı için bir engel teşkil etse de aynı zamanda bu alana olan ihtiyacı da göstermektedir.

Politik psikoloji alanı, birey düzeyine indirgenen yaklaşımlarından dolayı da eleştiri almaktadır. Bazı politik psikologlar bireyci yaklaşımı savunurken diğer araştırmacılar politik gerçeklikler konusunda bu yaklaşımı yetersiz bulmaktadır. (Crenshaw 1990; Deutsch ve Kinnvall 2002, 16; M. Hermann 2002; McDermott 2004.) Shannon'a göre bireyci yaklaşımda yapılabilecek tespitler geniş kültürel temaların bir ürünü olabilir; ancak bu durumu tüm toplum üzerinden anlama kısmında sorunlar yaşanabilir. Bu sebeple bireyler ile sosyal gruplar arasındaki etkileşimin daha iyi anlaşılabilmesi adına Sosyal İnşacılık kuramından faydalanılması gerektiğini iddia etmektedir (Shannon, 2015, ss. 18-19). Shannon'a benzer bir şekilde Sosyal İnşacılık kuramının politik psikoloji alanında kullanılabileceği görüşünü savunan bilim insanları arasında yer alan Robert Jervis, bireylerin dünya görüşlerini nasıl oluşturdukları sorusuna yanıt arayan bu kuramın politik psikoloji alanına büyük katkı sağlayacağını düşünmektedir (Jervis, 2017, s. xxix).

Politik psikoloji alanına dair gelen eleştirilerden bir diğeri ise bulguların evrenselliği sorunudur. Çalışma alanı olarak genellikle bireysel algıların toplumsal düzeyde kabul edilebilirliği ve hem devlet içi

hem de devletlerarası ilişkilere olan etkinin incelenmesi doğal olarak eleştiri konusu olmaktadır. Zaten sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda bu konu yer yer tartışmalara sebep olmaktadır. Doğa bilimlerine nazaran ispat edilebilirlik konusunda sosyal bilimlerin bir kısmına yapılan eleştiriler politik psikoloji alanına de yapılmaktadır. Örneğin McDermott “psikoloji laboratuvarlarından elde edilen bulguların gerçek dünyada ne ölçüde uygulanabileceği” sorusunu sormaktadır (McDermott, 2007, ss. 10-13). Benzer bir eleştiri Shannon tarafından da yapılmaktadır. Shannon'a göre bu alanda yapılan tespitlerin evrensel niteliği konusu sorun teşkil etmektedir (Shannon, 2015, ss. 19-20). Bu alan sayesinde elde edilen sonuçların toplumun görüşünü ne şekilde yansıttığı tartışmaları (Copeland, 1997, s. 46)¹¹, alandaki yaklaşımların kabul edilebilirliği hususunda endişe yaratmaktadır. Bu sebeple bireysel düzeyden başlayıp toplumsal düzeyde değerlendirilen araştırma konularında bilimselliğin en üst seviyede tutulması adına her iki bilim de birbirine ihtiyaç duymaktadır.

Bilimsel araştırmalarda bulguların evrenselliği gibi bulguların gerçekliği de sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle gerek bireylerin gerekse grupların psikolojileri incelenirken “öteki” olarak tanımlanan diğer gruplara karşı görüşler, yani diğer bir ifade ile önyargılar, disiplin içerisinde tartışmalı bir konu olabilmektedir. Bu alanın kendi doğal yapısı düşünüldüğünde “önyargılar” ile bilimsel gerçeklik arasındaki ayrımın bilimsel açıdan doğru yapıp yapılmadığı endişesi eleştiri konusu olmaktadır. Araştırmacıların bu tuzağa düşmemeleri için kendi değer yargılarından arınmış ve bilimsel etik ilkelere sadık bir yöntem izlemeleri gerekmektedir. Bir başka deyişle, araştırma yapan kişi hem kendi hem de araştırdığı grupları incelerken önyargılardan uzak ve tarafsız tutum sergilemelidir (McDermott, 2007, ss. 10-11). Ayrıca toplumsal önyargılar kavramı konusunda dikkat edilmesi bir diğer husus da bir grubun öteki olarak tanımlanan gruplara karşı sahip olduğu algıların ve bakış açılarının zamanla değişebileceği gerçeğidir. Her ne kadar sosyal bilimlerde bu durum sıklıkla eleştirilse de politik psikoloji alanında analiz düzeyinin ve elde edilmek istenen sonuçların niteliği sebebiyle diğer disiplinlere nazaran bu durum ile daha fazla karşılaşmaktadır (Shannon, 2015, ss. 20-21).

Politik psikoloji alanının doğası gereği incelediği konular ve araştırma yapılan birimlerin spekülative bir niteliğe sahip olması alanın eleştiri aldığı konulardan bir diğeridir. Her ne kadar bu alanda kullanılan yöntemler ve analizler sorunların belirlenmesinde ya da çözümlenmesinde araştırmacılara yardımcı olsa da bireyleri ve aynı şekilde bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları kitleleri farklı açılardan manipüle ederek kitlelerin ve toplumların birbirinden kutuplaşmasına, etnik-milliyetçi-mezhepsel çatışmalara zemin hazırlamasına yol açabilmektedir (Çevik Ersaydı, 2013, s. 40). Diğer bir ifade ile yapılan analizlerin ya da yorumların yönlendirilerek algı çalışmalarına dönüşmesine veya yanlış amaçlarla kitleler arası ya da kitleler içi çatışmaların oluşmasına sebep olabilir. Uluslar ya da toplumlar arası çatışmaların sebepleri incelenirken bilimsellikten ya da tarafsız bakış açısından uzaklaşması durumunda istenilen sonuçtan uzaklaşmanın yanında yeni sorunların da ortaya çıkmasına sebep olunabilir. Bu yüzden spekülative özelliğini göz önünde bulundurularak araştırma yapmak gerekmektedir.

6. SONUÇ

Sosyal Bilimler üzerine yapılan araştırmalar, doğa bilimlerine kıyasla, ispat edilebilirlik konusunda eleştirilere maruz kalmaktadır. Sosyal bilimlere dair yapılan araştırmalarda analiz düzeyinin geniş ve kapsamlı bir şekilde yapılması elde edilen sonuçların bilimsel açıdan meşruiyet kazanmasına fayda sağlamaktadır. Bu sebeple araştırmacılar inceledikleri konularını araştırırken disiplinler arası destekler ve tespitlere başvurmak zorunda kalmaktadır. İki ayrı disiplinden köklerini alarak yeni bir disiplin ya da alan olarak literatürde kendisine yer bulan disiplinler arası araştırma alanları araştırmacılara yardımcı olmaktadır.

Bireyleri inceleyen Psikoloji Bilimi gibi ya da bireylerin bir araya gelerek oluşturdukları toplumları inceleyen Sosyoloji bilimi, gibi insanı merkeze alarak çalışmalar üreten bilim dallarından ve alanlarından faydalanarak araştırmalar yürüten Politika Bilimi ve Uluslararası İlişkiler disiplini disiplinler arası çalışmalara ziyadesiyle ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda politik psikoloji alanı analiz düzeyinde, sorunların tanımlanmasında ve çözümünde araştırmacılara geniş imkânlar sunabilmektedir.

Politik psikoloji alanı üzerine yapılan ilk çalışmalar, dönemin ihtiyaçları sebebiyle, faşizm ve komünizm gibi “kitlelerin psikolojisini” anlamak üzerine yapılırken ilerleyen dönemlerde eğilim önce “seçmen davranışı ve oy verme” gibi iç politika çerçevesinde değerlendirebileceğimiz konulara daha sonra

¹¹ Dale Copeland, sosyal psikoloji yaklaşımını eleştirirken şu soruyu sormaktadır: Sosyal psikolojide kabul görmüş olan “insan doğasındaki evrensel eğilimler” analiz edilen grubun yüzde 51'lik kısmını mı yoksa yüzde 99'luk kısmını temsil etmektedir? Bu soru analiz düzeyinin derinliği konusunda şüpheli bir yaklaşımdır.

ise “karar alma ve kitle iletişim araçlarının bireyler/toplumlar üzerine etkisi” gibi konulara yönelmiştir. İlk çalışmalarında dar bir anlamda değerlendirilen politik psikoloji alanı, bilimin kendi içerisindeki dinamikler ve konjonktürel değişimler sebebiyle her geçen gün üzerine olan ilgiyi arttırmaktadır. Günümüz bilimsel çalışmalarında gerek disiplinler arası niteliği ile gerekse alt analiz düzeylerinde çok yönlü araştırma imkanları sunabilme kapasitesi ile bu alan hem devlet içi hem de devletler arası ilişkilerin araştırması noktasında kendisine özgü bakış açıları ortaya koyabilmektedir.

Devletler arası ilişkileri etkileyen alt dinamiklerde bireyin davranışları ve talepleri genellikle karar alma süreçlerinde dikkatten kaçmaktadır. Ancak dış politikaya etki eden devlet içi kurumları ve yapıları incelediğimizde bireyin rolü ve etkisi aşikardır. Özellikle dış politika davranışlarının inşasında bireyin ve toplumun psikolojik arka planlarının göz ardı edilmesi özellikle sorunun tanımlanmasında ve çözümün köklerinde araştırmacıları yanıltabilmektedir. Bu yanılgıların daha aza indirgenmesi ve analizlerin daha sağlam temeller üzerine inşa edilmesi noktasında politik psikoloji alanına duyulan ihtiyaç günden güne artmakta ve bu alan sunabileceği imkânlar noktasında gerek araştırmacılara gerekse sonucun çözümüne önemli analiz düzeyleri ve bulgular vaat etmektedir.

Politik psikoloji alanı disiplinler arası bir yapıda olması sebebiyle birtakım eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu alanın Politika Bilimi ve Psikoloji Bilimi arasında yer almasının yanı sıra bu iki bilimin birbiriyle etkileşiminin az olması göz önüne alındığında politik psikoloji alanı yeterlilik konusunda eleştirilmektedir. Ayrıca bu iki bilimin ontolojik açıdan bu “odak noktasının” farklılığı ve metodolojik açıdan “araştırma düzeyinin” farklılığı konusu da bu alana yapılan bir diğer eleştiridir. Ancak alanın disiplinler arası niteliği, Politika Bilimine dair meselelerde farklı noktalardan bakış açısı sunabilmesi ve olayların analizinde psikolojik unsurları dahil ederek yaklaşımlar meydan getirmesi, bu alanı Politika Biliminden uzaklaştırmanın aksine Politika Biliminin alanına giren konularda analiz düzeyinin derinleşmesine yardımcı olabilecek bilgiler ve bakış açıları ortaya koyabilmesini sağlamaktadır. Bunun yanında bu alanın mevcut iki bilim arasında bir “köprü” niteliğinde olması hem iki bilim arasındaki araştırmaların daha çok eşleşmesine hem de daha dengeli bir şekilde çalışmaların inşa edilmesine fayda sağlayacaktır. Politik psikoloji alanına yapılan başka bir eleştiri ise bulguların evrenselliği ve spekülatif niteliği sorunudur. Politika Bilimi alanında da eleştiri alan bu durum aslında bu alan ile Politika Biliminin birbirine olan ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. Çünkü gerek iç politika gerekse dış politika araştırmalarında analiz düzeyi ne kadar derin ve kapsamlı olursa bu eleştiriler de aynı oranda giderilebilecektir. Devletlerin dış politikadaki davranışları ele alınırken analiz düzeyini toplum seviyesine ve hatta birey seviyesine çekebilmek yapılan araştırmanın daha sağlam zeminde sürdürülmesine olanak sağlayacaktır. Bu durum da politik psikoloji alanının Politika Biliminin dair konularda ve aynı şekilde uluslararası ilişkiler disiplininde, araştırmacılara katkı sunabileceğini göstermektedir.

Bu çalışma etki kurul izni gerektirmemektedir.

Makale ile ilgili notlar

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır.

Araştırmanın tüm süreci, beyan edilen tek yazarı tarafından gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Arıboğan, D. Ü. (2020). Politik karar, tutum ve davranışlarımızı bireyselden toplumsala uzanan bir yelpazede anlama ve açıklama kılavuzu olarak politik psikoloji. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 37-62. <http://doi.org/10.32739/uskudarsbd.6.10.68>
- Ascher, W. ve Hirschfelder-Ascher, B. (2005). *Revitalizing political psychology: the legacy of Harold D. Lasswell*, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Atık, A. ve Bilginer Erdoğan, Ş. (2014). Toplumsal bellek ve medya. *Atatürk Üniversitesi İletişim Dergisi*, (6), 1-16.
- Bağcı, M., Yardım, H. ve Baydar, E. (2011). Uluslararası ilişkilerde algı farklılıkları: seçilmiş zaferler ve seçilmiş travmalar. B. S. Çevik Ersaydı (Eds.) içinde, *Politik Psikoloji Yıllığı* (Cilt 1, ss. 200-205). Barış Kitap Yayınları.
- Beyer, A. C. (2017). *International political psychology – exploration into a new discipline*. Palgrave Macmillian Publications.
- Bilgin, N. (1997). *Siyaset ve insan*. Bağlam Yayıncılık.
- Copeland, D. C. (1997). Do reputations matter? *Security Studies*, 7(33), 33-71. <https://doi.org/10.1080/09636419708429333>
- Cottam, M. L., Dietz-Ukler, B., Mastors, E. ve Preston, T. (2004). *Introduction to political psychology*. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Crenshaw, M. (2002). The utility of political psychology. K. R. Monroe (Eds.) içinde, *Political psychology* (ss. 15-43). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Çevik Ersaydı, B. S. (2013). İnterdisipliner bir bilim olarak politik psikoloji ve kullanım alanları. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler*, (2), 39-62.
- Çevik, A. (2009). *Politik psikoloji* (3. Baskı). Dost Yayınları.
- Davidson, W. D. ve Montville J. V. (1982). Foreign policy according to freud, *Foreign Policy*, (45), 145-157. <https://doi.org/10.2307/1148317>
- Dekleva, K. B. (2018). Leadership analysis and political psychology in the 21st century. *J Am Acad Psychiatry Law*, 46(3), 359-363. <https://doi.org/10.29158/JAAPL.003771-18>
- Demirkılınc, S. (2020). Politik psikoloji ve dış politika analizi: dış politik psikoloji. Ş. Kantarcı (Eds.) içinde, *Politik psikoloji boyutuyla Türk dış politikası (1923-2000)* (ss. 25-84). Nobel Yayınevi.
- Deutsch, M. ve Kinnvall, C. (2002). What is political psychology? K. R. Monroe (Eds.) içinde, *Political psychology* (ss. 15-43). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Dirilen Gümüş, Ö. (2015). Siyasi liderlik. Ö. Dirilen Gümüş (Eds.) içinde, *Siyaset Psikolojisi* 1. Cilt (ss. 173-200). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Eker, S. (2012). Alfred Adler'in kişilik kuramı'nın demokrasi düşüncesi açısından önemi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(22), 157-180.
- Elad-Strenger, J. ve Mintz, A. (2015). Political psychology. G. Mazzoleni (Eds.) içinde, *The international encyclopedia of political communication* (ss. 1-10). Wiley-Blackwell Publications.
- Erişen, E. (2012). An introduction to political psychology for international relations scholars. *Perceptions*, 12(3), 9-28.
- Freud, S. (2014), *Grup psikolojisi ve ego analizi*. (Çev.) Mehmet Ökten, Tutku Yayınevi.

- Ginneken, J. V. (1988). Outline of a cultural history of political psychology. W. F. Stone ve P. E. Schaffner (Eds.) içinde, *The psychology of politics* (ss. 3-22). Springer-Verlag Publications.
- Goldgeier, J. M. ve Tetlock, P. E. (2001). Psychology and international relations theory. *Annual Review of Political Science*, 4, 67-92. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.4.1.67>
- Goldstein, J. S. ve Pevehouse, J. C. (2014). Liberal and social theories. J. S. Goldstein ve J. C. Pevehouse (Eds.) içinde, *International relations* (ss. 91-136). Pearson Education Limited.
- Held, D. (1980). *Introduction to Critical Theory: Horkheimer to Habermas*, University of California Press, ISBN 0-520-04175-5.
- Hewer, C. J. ve Lyons, E. (2018). *Political psychology a social psychological approach*, Wiley Publications. ISBN 9781118982389.
- Houghton, D. P. (2009). *Political psychology situations, individuals, and cases*. Routledge Taylor & Francis Group.
- Hudson, V. (2016). The history and evolution of foreign policy analysis. S. Smith, A. Hadfield ve T. Dunne (Eds.) içinde, *Foreign policy - theories, actors, cases third edition* (ss. xiii-xix). Oxford University Press.
- Iyengar, S. (1993). An overview of the field of political psychology. S. Iyengar ve W. J. McGuire (Eds.) içinde, *Explorations in political psychology* (ss. 3-8). Duke University Press.
- Jervis, R. (2017). *Perception and missperception in international politics*. Princeton University Press.
- Kantarıcı, Ş. (2020). Politik psikoloji ve dış politika analizi: dış politik psikoloji. Ş. Kantarıcı (Eds.) içinde, *Politik Psikoloji Boyutuyla Türk Dış Politikası (1923-2000)* (ss. 1-24). Nobel Yayınevi.
- Kelman, H.C. (2007). Social-psychological dimensions of international conflicts. I.W. Zartman (Eds.) içinde, *Peacemaking In International Conflict: Methods And Techniques revised edition* (ss. 61-107). United States Institute of Peace. ISBN 978-1-929223-66-4.
- Keohane, R. O. (1986). Realism, neorealism and the study of world politics. R. O. Keohane (Eds.) içinde, *Neorealism and its critics* (ss. 1-27). Columbia University Press.
- Kuklinski, J. H. (2002). Introduction: political psychology and the study of politics, thinking about political psychology. J. H. Kuklinski (Eds.) içinde, *Thinking about political psychology* (ss. 1-22). Cambridge University Press.
- Lasswell H. D. (1960). *Psychopathology and politics*. Viking Press.
- Le Bon, G. (2015). *Kitleler psikolojisi* (2. Baskı). (Çev.) Hasan Can, Tutku Yayınevi.
- Levy, J. S. (2003). Political psychology and foreign policy. D. O. Sears, L. Huddy ve R. Jervis (Eds.) içinde, *Oxford handbook of political psychology* (ss. 253-285). Oxford University Press.
- McDermott, R. (2004). *Political psychology in international relations*. The University of Michigan Press.
- McGuire, W. J. (1993). The poly-psy relationship: three phases of a long affair. S. Iyengar ve W. J. McGuire (Eds.) içinde, *Explorations in political psychology* (ss. 9-35). Duke University Press.
- Nesbitt-Larking, P., Kinnvall C., Capelos T. ve Dekker H. (2014). Introduction: origins, developments and current trends. P. Nesbitt-Larking, C. Kinnvall, T. Capelos, H. Dekker (Eds.) içinde, *The palgrave handbook of global political psychology* (3-18). Palgrave Macmillan Press.
- Örmeci, O. (2011). Etnik çatışmalara psikolojik yaklaşım. B. S. Çevik Ersaydı (Eds.) içinde, *Politik psikoloji yyllığı* (Cilt 1, ss. 98-100). Barış Kitap Yayınları.

- Perry, S. M. (2011). Political psychology in evaluation: a theoretical framework. S. Mathison (Eds.) içinde, *Really new directions in evaluation: young evaluators' perspectives* (ss. 21-26). New Directions for Evaluation, No: 131.
- Rosenau, J. N. (2016). Foreword. S. Smith, A. Hadfield ve T. Dunne (Eds.) içinde, *Foreign policy - theories, actors, cases third edition* (ss. xiii-xix). Oxford University Press.
- Sears, D. O., Huddy, L. ve Jervis, R. (2003). The psychologies underlying political psychology. D. O. Sears, L. Huddy ve R. Jervis (Eds.) içinde, *Oxford handbook of political psychology* (ss. 3-18). Oxford University Press.
- Shannon, V. P. (2015). Introduction: ideational allies—psychology, constructivism, and international relations. V. P. Shannon ve P. A. Kowert (Eds.) içinde, *Psychology and constructivism in international relations-an ideational alliance* (ss. 1-30). The University of Michigan Press.
- Shannon, V. P. Ve Kowert, P.A. (2015) Preface. V. P. Shannon ve P. A. Kowert (Eds.) içinde, *Psychology and constructivism in international relations-an ideational alliance* (ss. iii-vii). The University of Michigan Press.
- Thucydides, (1993). *On justice, power, and human nature: selections from the history of the peloponnesian war*. (Çev.) Paul Woodruff, Hackett Publishing Company.
- Tocqueville, A. D. (2016). *Amerika'da demokrasi*. (Çev.) Seçkin Sertdemir Özdemir, İletişim Yayınları.
- Volkan, V. D. (2008), *Kıbrıs: savaş ve uyum: çatışan iki etnik grubun psikanalitik tarihi*. (Çev.) Berna Kılınçer, Everest Yayınlar. ISBN: 978 - 975 - 289 - 499 - 0.
- Volkan, V. D. (2012). *Körü körüne inanç: kriz ve terör dönemlerinde geniş gruplar ve liderleri*. (Çev.) Özgür Karaçam, Okuyanıs Yayınları. ISBN: 975-6287-42-X.
- Volkan, V. D. ve Atabey N. (1993). *Osmanlı'nın yasından Atatürk'ün Türkiye'sine – onarıcı liderlik ve politik psikoloji*. Kripto Kitaplar.
- Ward, D. (2002). Political psychology: origins and development. K. R. Monroe (Eds.) içinde, *Political psychology* (ss. 61-78). Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.